

BACHELOROPPGAVE

**Sosiologiske perspektiver på enslige mindreårige flyktninger fra Afghanistan
og deres utfordringer i møte med et moderne samfunn**

av
kandidatnummer 12

Åse Øyri

**Sociological perspectives on unaccompanied minors from Afghanistan
and their challenges when faced with a modern society**

Bacheloroppgave i sosiologi

SO590

Mai 2014

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Kandidatnummer 12 Åse Øyri

JA NEI

Innhold

1. Innledning	2
2. Begreper og teoretikere	3
3. Ankomst til Norge – asylsøkerprosessen	4
4. Strukturperspektivet	6
4.1. Patriark og demokrati	7
4.2. Mekanisk og organisk solidaritet	7
4.3. Likhet og lydighet	8
4.4. Sosial kontroll	8
4.5. Ære og plikt	8
4.6. I møte med det moderne	9
5. Aktørperspektivet	10
5.1. Den sosiokulturelle integreringsprosessen	11
5.2. Berger og Luckmanns internalisering	13
5.3. Individets etablerte virkelighet i møte med det nye	14
5.4. Skole i Afghanistan	15
5.5. Lovverk og regler i Norge	16
5.6. Språklige minoriteter i grunnskolen	16
5.7. Hvordan går det på skolen?	18
5.8. Framtidsvalg og kulturbakgrunn	18
5.9. Traumer og psykiske plager	19
6. Avslutning	21
Litteraturliste	22

1 Innledning

Denne oppgaven skal belyse noen av de utfordringene som enslige mindreårige flyktninger fra Afghanistan møter når de skal integrere seg og mestre et nytt liv i et moderne samfunn som Norge. Jeg kommer til å beskrive afghansk samfunn og kultur for å synliggjøre bakgrunn og utgangspunkt som disse unge menneskene har når de kommer til Norge. Flesteparten av de enslige mindreårige flyktningene kommer fra ikke-vestlige kulturer, og i 2003 og 2004 var den største gruppen enslige gutter og menn fra Afghanistan. Siden har det kommet et jevnt stigende antall enslige mindreårige flyktninger fra Afghanistan (Aalandslid og Walstad Enes, 2012).

Skal man ta inn Ian Goldins syn på migrasjonens betydning for den vestlige verden, kan mange av flyktningene som kommer til Norge, komme til å bli en viktig del av landets framtidige arbeidstakere som bidrar til å dekke behovet for tjenester innen eldreomsorg. Den demografiske utviklingen i Norge beveger seg mot økende andel eldre, samtidig som vi opplever stadig minkende fødselsrate, og utviklingen er den samme for de fleste vestlige industriland. Goldin peker kun 20 år framover når det gjelder kritisk mangel på arbeidskraft innen eldreomsorg (Goldin, 2011). Alle disse migrantene må på sin side gå gjennom mye, hver enkelt med seg selv i nye omgivelser, før hverdagen kan begynne å ligne på et normalt liv som gir mening og uten for mange utfordringer.

Jentene blir mindre synlige i gruppen enslige mindreårige flyktninger siden de utgjør et fåtall. I følge SSB var nær 80 % av de som ble bosatt i perioden 1996 -2009, gutter (Eide, 2012). Jeg kommer derfor ikke til å fokusere på forhold som er særegne for afghanske jenter i denne oppgaven. De jentene som kommer, reiser vanligvis sammen med familie eller andre voksenpersoner. Årsaker er blant annet den stadig massive diskrimineringen og undertrykkelsen av kvinner i Afghanistan som gir små muligheter for jenter til å slippe ut. I mange områder i Afghanistan har ikke kvinner lov til å ferdes alene utenfor hjemmet uten i følge med en eller flere menn. Selv om Afghanistan i 2003 ratifiserte FN-konvensjonen mot alle former for diskriminering av kvinner, og overgangsregjeringen åpnet opp for kvinners mulighet til utdanning og adgang til arbeidsliv og politisk deltakelse, avspeiles likevel ikke dette seg i dagens Afghanistan. På grunn av kulturelle og politiske forhold, og sikkerhetssituasjonen i landet, blir kvinnene stadig hindret fra deltakelse på de fleste offentlige arenaer (SFO, 2012).

Selv om afghanere vil stå overfor varierende og individuelle utfordringer i sine integreringsprosesser, er det likevel noen felles utfordringer som denne gruppen står overfor knyttet til kulturforskjeller, sosiale normer og regler, ekteskap og lojalitetsbånd, språkopplæring og skolegang.

2 Begreper og teoretikere

Enslige mindreårige flyktninger er barn og unge under 18 år som kommer som asylsøkere eller overføringsflyktninger til Norge, uten foreldre eller andre med foreldreansvar. Mens FNs høykommissær (UNCHR) ikke definerer barn og unge som enslige mindreårige når de er ledsaget av andre voksne som etter loven eller sedvanerett har ansvaret for dem, innebærer norsk lovgivning, både gjennom barnevernloven og vergeloven, at det er nødvendig med en mer omfattende definisjon i Norge enn det UNCHR opererer med. Norske myndigheter regner således alle mindreårige som ankommer landet uten foreldre eller andre med foreldreansvar som enslige mindreårige, uansett om de er ledsaget av voksne omsorgspersoner når de ankommer (Eide og Brock, 2010).

I oppgaven benevner jeg ofte *de enslige mindreårige flyktningene* som ungdommer for å få fram det menneskelige, at dette først og fremst er ungdom (og barn) som søker etter et bedre liv enn de kan få i sitt krigsherjede hjemland. En annen grunn er også fordi alder er svært usikkert og kulturelt betinget. I Afghanistan registres ikke fødsler i offentlig register, i alle fall ikke systematisk. I stedet skriver foreldre inn tidspunkt for fødselen i Koranen (Landinfo og UDI, 2007). Derfor alderstestes de unge når de ankommer, og denne alderstesting er svært usikker – i tillegg til at barna utsettes for røntgenstråling som kan være skadelig. I Årsmelding 2010 for Den norske legeforenings utvalg for menneskerettigheter, har Barnelegeforeningen blant annet av den grunn anbefalt at leger ikke deltar i alderstesting av enslige mindreårige asylsøkere. Derimot bruker jeg det offisielle uttrykket *enslige mindreårige flyktninger* når det er i forbindelse med aldersrelatert innhold.

Fra strukturperspektivet kommer jeg til å hente inn Emile Durkheims (1858-1917) teorier om solidaritet - hvordan mennesker skaper seg trygghet i samfunn. Jeg vil deretter forsøke å tydeliggjøre det som skiller et tradisjonelt samfunn som Afghanistan fra moderne samfunn som Norge. Fra aktørperspektivet vil jeg hente teorier fra Max Weber (1864-1920), George Herbert Mead (1863-1931) og Anthony Giddens (1938 -), og ellers ta inn pensum fra studiet med ulike sosiologiske funn fra studier. Jeg vil komme til å trekke inn den amerikanske

filosofen og psykologen John Dewey (1859-1952) siden teoriene understøtter sosiologiske perspektiver og poenger jeg ønsker å få frem. Det finnes en mengde rapporter og forskningsartikler som berører problemstillingen. To bøker er tatt inn som kildemateriell. Den ene er skrevet av sosiologen dr.polit. Ketil Eide (2012) og den andre nylig utgitt i Sverige av Tore Otterup og G.K. Ebeling (2014).

3 Ankomst til Norge - asylsøkerprosessen

De afghanske ungdommene har en felles livssituasjon når de kommer til Norge. De er på egen hånd uten sine foreldres umiddelbare omsorg, veiledning og beskyttelse i et fremmed land med fremmed språk, kultur, tradisjoner, mat m.m. De kommer som flyktninger fra et samfunn med væpnet konflikt eller annen organisert vold og har gjennomlevd risikofylte fluktreiser, ofte under ekstreme forhold. Mange har opplevd tap, savn, sorg og andre traumatiske opplevelser. Den unge flyktingens sårbarhet forsterkes ved at de kommer uten foreldre som de har måttet ta farvel til, både søsken, familie og venner (Ebeling og Otterup, 2014).

Når de enslige flyktingene kommer til Norge, møter de asylsøkerprosessen som bidrar til å øke stress og usikkerhet (Ebeling og Otterup, 2014). Først skal de gjennom Politiets utlendingsenhet (PU) for et førstegangsintervju (UDI, 2014). Mange av de enslige afghanske flyktingene kommer til Norge gjennom smuglere eller de kommer på egen hånd siste del av reisen. De fleste kommer til Oslo eller andre store byer, hvor de enten blir hentet inn av politiet på gata eller melder seg selv til politiet for registrering. Schengenavtalen fører til at flyktingene unngår å bli registrert i land hvor det er dårlige forhold for flyktninger, slik som Frankrike, Italia og Hellas (Ebeling og Otterup, 2014).

Enslige mindreårige har krav på en person som opptre som verge, det vil si personer over 25 år. Vergen deltar sammen med flyktingen i alle møter og intervjuer. Vergen skal ivareta flyktingens anliggende, det være seg forvaltning av økonomiske midler, personlige anliggende eller annet som den vergetrengende selv ikke evner å ha ansvar for. Det skal også fremskaffes tolk som deltar under alle møter (UDI, 2014).

Etter førstegangsintervju, blir de fraktet til et transittmottak, hvor de venter på andregangsintervju i Utlendingdirektoratet (UDI). I dette intervjuet sjekkes forklaringer som er gitt tidligere, i tillegg til at man går mer detaljert på hjemsted og forhold som utløste

flukten. Detaljer og identifikasjoner på personer under fluktreisen blir også gjennomgått som ledd i etterforskning av smuglerruter (UDI, 2014).

Grunnen til at disse intervjuene blir beskrevet, er fordi dette er møter hvor den unge, som frykter å bli sendt tilbake til hjemlandet, utsettes for urimelige krav til detaljert hukommelse fra traumatiske opplevelser. Den helsemessige tilstanden hos asylsøkeren er ofte dårlig etter forholdene under reisen. Den unge asylsøkeren er i tillegg i ukjente omgivelser med fremmede som har ukjente tankesett, koder og språk. I disse omgivelsene skal den unge asylsøkeren foreta formålsrasjonelle handlinger hvor målet er å oppnå opphold (Ebeling og Otterup, 2014)

Max Weber beskriver med sine idealtyper, fire hovedtyper av sosiale handlinger; formålsrasjonelle og verdirasjonelle som regnes som rasjonelle handlinger, og affektuelle og tradisjonelle handlinger som er ikke-rasjonelle. Formålsrasjonelle handlinger som kjennetegner det moderne samfunnet, er nytterrelatert og resultatorientert, en instrumentell handling som bygger på fornuft og hva som tjener aktøren best. Tradisjonelle handlinger er sosialt innarbeidet og er handlinger man ikke tenker over. Den afghanske asylsøkeren kommer fra et tradisjonelt samfunn hvor handlinger i stor grad er sosialt styrt ut av tradisjoner. Dette betyr derimot ikke at deres handlinger er tradisjonelle, for tradisjonelle handlinger kan så visst være fornuftige og rasjonelle. Forskjellen på tradisjonell og formålsrasjonell handling dreier seg ikke om den er fornuftig eller ei, men om vi gjør det fordi det er tradisjon. Slik sett er den afghanske asylsøkeren mer vant med fra sitt hjemland at mange handlinger må foretas fordi det er tradisjon, i motsetning til norsk ungdom som ikke opplever så mange tradisjonsrike handlinger (Martinussen, 2008).

Universitetslektor i svensk som andrespråk, Tore Otterup har kommet med en bok som nettopp er kommet ut i Sverige om opplevelser som nyankomne enslige flyktningbarn/ungdom har. Otterup beskriver de enslige flyktingenes opplevelser av asylsøkerprosessens intervjuer, siden mange opplever disse som krenkende og utmattende. Bevisbyrden ligger på den asylsøkende, slik det også er i Norge, hvor også yngre barn må bevise at de er barn, altså hvor gamle de er. Det er vanskelig å sette ord på ekstremt vonde opplevelser som man har vært gjennom, og svært smertefullt å bli tvunget til å huske hendelser og detaljer ved disse vonde opplevelsene. Hvis man i tillegg opplever at man ikke blir trodd, at det blir satt spørsmål ved det man forteller om forferdelige overgrep som barnet

har vært utsatt for, bidrar asylsøkerprosessen til en retraumatisering som forverrer barnets traumesymptomer. (Ebeling og Otterup, 2014)

Etter UDI-intervjuet blir de enslige asylsøkerne plassert i et asylmottak hvor de skal være til asylsøknaden er behandlet. Utfallet av asylsøknaden er usikkert og i mellomtiden opplever de lang ventetid, manglende tilbakemelding på søknadsprosessen og manglende begrunnelse for eventuelle avslag. Frykt for å bli sendt tilbake, bekymring for etterlatte og dårlige nyheter hjemmefra, virker også negativt inn. Mange opplever også vanskelige boforhold med trangboddhet og uro på asylmottaket og mangel på tolker. På asylmottaket opplever de også isolasjon og langvarig passivitet på grunn av mangel på aktivitet. De er i en tilstand av manglende kontroll og innflytelse over egen hverdag, og har små muligheter til å kunne kommunisere med omgivelsene utenfor mottaket. Otterup viser til undersøkelser som er gjort i Sverige om konsekvenser for unge flyktninger når de blir ventende for lenge uten noen tilbud på asylmottak. Inaktivitet og passivitet øker risikoen for at vonde tanker og minner fra ekstreme opplevelser skal komme fram. En jente på 13 år sier: ”När man är sysslolös börjar man naturligtvis att tänka och då kommer det dårliga tankar” (Ebeling og Otterup, 2014, side 100).

Innenfor mottaket etablerer ungdommene samtidig vennskap til andre jevnaldrende som er i samme situasjon. Det viser seg at disse vennskapene betyr mye i den vanskelige situasjonen på mottaket og mange holder kontakten med hverandre i årevis etterpå. Når livskvaliteten er lav, betyr nære relasjoner slik som vennskap mye. Venner blir den signifikante andre som vekker emosjoner og skaper tillit og tilknytning, ifølge Anthony Giddens (Giddens, 1997). Disse relasjonene brytes igjen opp ved bosetting i kommune eller ved avslag på opphold (Ebeling og Otterup, 2014).

4 Strukturperspektivet

Skal man beskrive samfunnet i Afghanistan for å forstå utfordringer og handlingsvalg med afghansk kulturbakgrunn, kan både aktørperspektivet og strukturperspektivet brukes. Det er naturlig først å ta utgangspunkt i sistnevnte da strukturelle fellesskaper i Afghanistan, slik som familie, landsbysamfunn, religion osv., utøver sterk sosial kontroll på samfunnsmedlemmene gjennom klare, ofte uskrevne, normer som skaper en likhet og et indre avhengighetsforhold mellom medlemmene. Man er den man er i kraft av de små og store fellesskap man hører til, og individets plass i og tilhørighet til bestemte kategorier og grupper,

innebærer både muligheter og begrensninger for den enkelte – noe jeg skal forklare nærmere i avsnittet om likhet og lydighet (punkt 4.3) (Landinfo og UDI, 2007).

4.1 Patriark og demokrati

Man kan si at Afghanistan har et tradisjonelt herredømme som henter legitimitet fra tradisjonen. Max Weber beskriver tre typer tradisjonelle herredømmer i sine teorier om makt, hvorav man kan si at patriarkatet råder i Afghanistan. Det er menn, gjerne eldre menn, som bestemmer i familien, i lokalsamfunnet og i storsamfunnet. I Norge møter de afghanske ungdommene et legalt herredømme som baserer seg på lover og med høy grad av likestilling mellom menn og kvinner. I vårt samfunn henter ledere legitimitet ved at de har fått makten slik det står skrevet i loven gjennom lovfestet valg. Maktapparatet forvaltes gjennom et byråkrati hvor mange områder av livet blir regulert, og som ifølge Webers teorier, fører til frihetstap for individet. Vi har også fått et meningstap fordi samfunnet er rasjonalisert, sekularisert og avmystifisert. Likeså har det individualistiske aspektet ved moderne samfunn, det at individet må bære egne risikofylte valg, ført til større sannsynlighet for ensomhet (Martinussen, 2008).

4.2 Mekanisk og organisk solidaritet

I følge Emile Dürkheims begreper kan man si at de afghanske ungdommenes ankomst til Norge, i utgangspunktet er et møte mellom det tradisjonelle samfunn, hvor mennesker kjenner trygghet fra en mekanisk solidaritetskultur med likheter mellom samfunnsmedlemmer og et indre avhengighetsforhold under patriarkisk sosial kontroll, - og det norske postmoderne kunnskaps- og utdanningssamfunnet med individualisme, differensiert arbeidsdeling og kompleks yrkesspesialisering, og samtidig en fremmedgjøring hvor mye av den kollektive tryggheten er gått tapt. Dette moderne samfunnet er bygget på andre former for fellesskap og solidaritet. Durkheim snakker om ontologisk solidaritet og Giddens forklarer at vi samler på ”rene” vennskap som har nytteverdi for oss når vi planlegger og bygger karriere inn i en et narrativ livsprosjekt. Den ontologiske solidariteten inneholder en ytre avhengighet mellom mennesker og ligger i relasjoner til venner og kolleger, i jobbsamarbeid og i nettverk. Den bygger på et mer fristilt fortrolig samhold som ikke er så styrt av normer og regler i storsamfunnet, men i større grad bygger på rasjonalitet og lønnsomhet ut ifra eget nyttebegrep - hvor fortrolighet kan være lønnsom, nyttig eller interessant for egen del. Durkheim mener at denne ytre avhengigheten holder det moderne samfunnet sammen som et lim (Martinussen, 2008).

4.3 Likhhet og lydighet

Likheten, eller ”samsvaret”, mellom samfunnsmedlemmene legger seg i både ytre atferd og klesplagg, og indre tankesett hos den enkelte. Samfunnet har liten arbeidsdeling og mange gjør samme type arbeid. Folk bruker ofte tradisjonelle klær, og med sterkt innslag av religiøs tradisjon, utfører mange de samme ritualer. Man støter derfor gjerne bort de samme situasjonene i løpet av livet, hvor den indre likheten kommer til uttrykk ved at man lettere kan kjenne igjen situasjoner og reaksjoner som andre har, og dermed lettere kan sette seg inn i andres situasjon og forstå andres problemer eller ønsker. For samtidig som man blir passet nøye på slik at man holder seg innenfor de gitte normgrensene eller det som forventes, gir likheten også muligheter for at medlemmene lettere kan ha en forståelse når noen kommer til å bryte uskrevne normer i ekstreme situasjoner. Det kan for eksempel være graviditet utenfor ekteskapet som er normbruddet, men gifter man seg før graviditeten oppdages, vil det kunne aksepteres. Hvis man derimot velger å ikke følge normene, risikerer man å bli stemplet som avvik og bli utestengt fra samfunnet (Landinfo og UDI, 2007).

4.4 Sosial kontroll

Bygdesamfunnet i Norge er mer tradisjonelt enn livet i byene og har kan ha visse likhetstrekk med Durkheims mekaniske samfunn. Allikevel kan ikke bygdesamfunnet i dagens Norge på noen måte sammenlignes med beskrivelsene av hvordan den mekaniske solidariteten virker i afghansk samfunn. Det sosiale miljøet er viktigere enn enkeltmennesket i afghansk samfunn, og relasjoner og tradisjoner, med det også religion, virker sterkt inn på verdisyn, holdninger og handlingsvalg – formet og styrt av patriarkalske hierarkier med sosial kontroll i storfamilien, lokalsamfunnet og storsamfunnet. Disse strukturene har en konserverende virkning og gjør samfunnet lite skiftende. Den mest markante sosiale organiseringen på landsbygda, er klientilhørighet. De enkelte klanene er patriarkisk organisert med menn som styrer, gjerne eldre - og blir også understøttet av religionen. Ledende familier innen klanene blir anerkjent på grunnlag av eierskap til jord og buskap, religiøst lederskap og for å ha oppfostret menn som uttrykker den ideelle afghanske personlighet - ”en kriger og likevel poet” (Landinfo og UDI, 2007).

4.5 Ære og plikt

Arrangerte ekteskap og lojalitetsbånd til familien er eksempel på virkning av disse klanorganiserte familiestrukturene, også tvangsekteskap. Mange unge afghanere bosatt i Norge, gifter seg med afghanske kvinner i Afghanistan, Pakistan eller Iran. Dersom

ekteskapene inngås i Afghanistan, er det mer sannsynlig for at det er arrangerte ekteskap, og det gjelder for gutter så vel som jenter – selv om æresbegrepet i større grad retter seg mot kvinnenes lydighet. Det har også dukket opp tilfeller på tvangsekteskap de siste årene med bruk av vold og trusler i forhold til jenter som innleder forhold uten familiens samtykke (Landinfo og UDI, 2007).

4.6 I møte med det moderne

Når disse afghanske ungdommene møter det norske samfunnet, møter de individer som også er avhengige av samfunnet. Men, i følge Durkheim, er dette en ytre avhengighet som blant annet regulerer seg i nedskrevne regler og lovverk, i stedet for den sterke sosiale kontrollen man ofte finner i samfunn med mekanisk solidaritet. Med moderniteten har det vokst fram plan, orden og kontroll og behovet for kategoriseringer – dette siste for å temme forskjelligheten eller mangfoldet til likeverdsprinsippet i demokratiet. Etter hvert har også samfunnet beveget seg over i en postmoderne tilstand av flyktighet og tvetydighet, slik Giddens beskriver i sine teorier. Individene er preget av en selvstendighet og en individualitet, i risikofylt konkurranse med hverandre der samfunnet stadig er skiftende. Alle forsøker å samle seg suksess og skape et sammenhengende narrativt livsprosjekt som kan gi mening, men endringene i den raske samfunnsutviklingen, krever heller fleksibilitet og tilpasningsevne hos individene. Uskrevne normer blir uklare fordi sammenhenger og fellesskaper blir flyktige og skiftende gjennom avbrudd. Dette moderne skaper en fremmedgjøring hos individene som truer den sosiale integrasjonen som er grunnlaget for den organiske solidaritet i samfunnet, i følge Durkheim. Gjennom utdanning og gjenreisning av religiøse idealer, uansett hvilken tro, kan sammenheng, samhörighet og fellesskap gjenopprettes, i følge Durkheim (Martinussen, 2008).

Dette beskriver ganske godt det norske sekulariserte kunnskapssamfunnet hvor verdsliggjøring teller mer enn religiøse prinsipper, noe som har ført til økt avstand mellom kirke og samfunn. I vårt samfunn kan man etter hvert se en tendens til at folk reagerer på den kulturelle rasjonaliseringen med tilhørende verdsliggjøring og differensiering, ved at flere oppsøker ulike trosretninger i forskjellige former, selv om de er flyktige, på leting etter en virkelighetsforståelse som kan ha umiddelbar relevans og mening til menneskenes liv.

Når de afghanske flyktningene møter et samfunn som legger stor verdi i individuell selvstendighet, egne refleksjoner, vurderinger og valg, savner de umiddelbart veiledning og

direktiver fra en lærer eller den sosiale kontrollen fra et gruppefelleskap. De er kommet til et samfunn hvor mennesker er ”opptatt” med sitt eget liv. Uskrevne normer og sosial kontroll er byttet ut med en ytre avhengighet som uttrykker seg i nedskrevne regelverk og ”rene”, nytterelaterte relasjoner. Fagpersonalet som jobber med denne gruppen, erfarer at mange til å begynne med reagerer passivt, eller er rådville i forhold til individuelle, selvstendige oppgaver; det kan være oppgaver i bofellesskapet eller gjennom skole. I begynnelsen kan ungdommene oppleves som uselvstendige i våre øyne, samtidig som disse ungdommene er ”overlevere” fra en risikofylt migrasjonsprosess som har utviklet transformativ kapasitet i den enkelte, med evne til å forandre seg selv og tilpasse seg nye vilkår (Trondman og Bunar, 2001).

5 Aktørperspektivet

Tar man utgangspunkt i aktørperspektivet settes fokus på individets kommuniserende og meningssøkende samhandling med andre, og på individets motiver og intensjoner bak handlingen, og selve interaksjonen mellom individer. Individenes symbolfellesskap er viktig, samt rollespill som definerer og omdefinerer relasjoner. Slik struktureres og omstruktureres samfunnet kontinuerlig og er hele tiden i bevegelse og forandring (Martinussen, 2008).

Hos Pierre Bourdieu brukes aktørperspektivet når individet søker symbolsk kapital som middel til anseelse og posisjon i samfunnet. De afghanske ungdommenes ønske om å få en utdanning og en jobb i Norge, er også et ønske om anseelse og posisjon, et verdig liv (Oppedal, Jensen, Seglem, 2008). De tar sammen med familien et rasjonelt valg, eller som Max Weber kaller en formålsrasjonell handling med en meningsfylt intensjon bak om et bedre og tryggere liv for seg selv og familien i framtida. Det kan de også få i Norge – for ved å fullføre videregående opplæring, kan de få mulighet til å oppnå både økonomisk og kulturell kapital i sitt nye hjemland, og dermed også økt mulighet for styrking av sosial kapital.

Dersom de ikke forstår hvordan disse kapitalverdiene er gjeldende i vårt samfunn og befestet i samfunnsstrukturen og i systemet, vil det ut ifra deres meningssammenheng være tilstrekkelig status å få en ufaglært jobb.inntekt viser familien deres i hjemlandet at de har lyktes. Da kan de sende penger hjem, skape et liv hvor de kan skaffe seg ting som for dem er status og spare midler til eventuelt giftemål som forventes. For unge afghanske ungdommer kan et trygt og godt liv være å få en jobb og inntekt, sende remisser hjem, ha fin bil og få anerkjennelse fra eget sosialt nettverk. For at de skal kunne ta mer bevisste valg i forhold til skole og utdanning,

er det viktig at de som jobber med å integrere disse ungdommene, sørger for at de får nok kunnskap om hvordan det samfunnet de er kommet til fungerer overfor individene og hva som gir trygghet på sikt i vårt moderne samfunn (Oppedal, Jensen og Seglem 2008).

George H. Mead og Max Weber har teorier om meningsdannelser – mennesket er meningssøkende og handler formålsrettet. Dette er viktige perspektiver i møte med de afghanske ungdommene. Det ytre kan være misvisende i forhold til meningsinnholdet som ligger bak en kulturelt relatert atferd. Misforståelser og feiltolkninger kan skje dersom man tolker det ytre observerbare ut ifra egen kulturbakgrunn i møte med andre kulturer. I arbeid med afghanske ungdommer kan man komme til å fokusere på ytre atferd uten å relatere den til kulturell og etnisk bakgrunn. Man vurderer hvordan oppgaver utføres eller om atferd avviker fra den ”norske” normen, sett i lys av at flyktningene skal tilpasse seg det norske samfunnets kriterier for integrering. Tradisjonelt har barnevernet manglet kompetanse når det gjelder integrering, siden målgruppen har vært barn med norsk kulturbakgrunn. Får det barnevernsfaglige arbeidet tilført et sosiologisk og sosialantropologisk perspektiv og får tilført kunnskap om andre kulturer, kan man skape en bedre forståelse og støtte for disse ungdommene (Oppedal, Jensen og Seglem 2008).

5.1 Den sosiokulturelle integreringsprosessen

George Herbert Mead har utledet speilingsteorien som er teorier om kommunikasjon som en symbolsk interaksjon mellom aktører. Denne symbolske interaksjonen formidler intersubjektiv meningssammenheng (den normative kulturen) til aktørene gjennom forventninger og tolkninger som sosialiserer, og noen ganger integrerer, aktørene, og slik gjør dem i stand til samhandling. Samhandlingene er situerte hvor tid og rom former og endrer framtida. Mead mener at slik skaper vi samfunnet - gjennom samhandling som skaper sosiale mønster som blir, eller kan bli, institusjonaliserte. Fortid, nåtid og fremtid er viktig, for den nåværende virkeligheten har både en fortid og en fremtid. Fortiden til et individ har betydning for individets sosiale vesen i nåtiden, samtidig som individets sosiale vesen i nåtid har konsekvenser for hvordan mennesket blir i framtiden (Martinussen, 2008). Dermed understreker Mead det kulturelle aspektet som disse afghanske ungdommene er formet av og bærer i seg.

Dette kan overføres til integreringsprosessene hos individer med ulik etnisk kulturbakgrunn. Prosessene blir forskjellige ut ifra den kulturen og det samfunnet som mennesker er formet av

i fortiden. Det er også velkjent at det er stor forskjell på integreringsprosessen hos ungdom fra Sverige og afghanske ungdommer - som har en lengre og mer omfattende prosess. Likeledes integreringsprosessene med bakgrunn i verdensdelene, noe som for øvrig gir seg utslag i den norske integreringspolitikken – hvor vestlige innvandrere får lettere opphold enn ikke-vestlige innvandrergupper. Dette kan sies å ha mer å gjøre med at konserverende krefter i vårt samfunn ikke ønsker for mye ”fremmedskap”, da det bringer med seg ukjent kultur med andre verdier, tankesett og levemåter som vi ikke forstår. Og når vi møter noe vi ikke forstår, kan det skape uklarhet og engstelse, siden vi er meningssøkende. Vi/de-relasjoner befestes i større grad mot ikke-vestlige innvandrere gjennom en slik innvandrings-”filtreringen”.

Bjørgo (2001) forklarer i en undersøkelse om ungdomsgjenger gjort i en norsk by, hvilke mekanismer som kan settes i gang når Vi/de-relasjoner tydeliggjøres. Han beskriver konflikter mellom ungdomsgrupper hvor polariseringsprosesser gjør at vi/de-relasjonene opprettholder hverandre. Motsetninger forsterker hverandre og utløser holdninger som befestes.

Det er interessant å trekke inn Johan Galtung konfliktriangel i dette bildet, for selv om det ikke er snakk om konflikt, handler modellen om respekt, makt og territorium hvor egne posisjoner og meninger fremstilles som legitime og rettferdige. Det ”norske” og lignende kulturer, oppleves som det legitime som andre utenifra skal tilpasse seg til. De tre elementene i modellen er atferd (oppførsel), holdning og motsetning. Disse reagerer og endrer seg i forhold til hverandre på grunn av en innebygd dynamikk som har forsterkende virkning på de enkelte elementene. Vi/de-relasjoner definerer seg på samme måte i forhold til hverandre, i svakere eller sterkere grad (Bjørgo et al, 2001).

Dette skal jeg forklare nærmere. Store kulturforskjeller som mennesker fra ikke-vestlige land bringer med seg, kan utvise atferd og holdninger som i stor grad er fremmede for oss. Iverksetter man da tiltak for å hindre, eller regulere på en strengere måte, innvandringen fra ikke-vestlige kulturer, har man befestet ulikskapen og deres fremmedskap, og samtidig kategorisert seg selv, eller gruppert seg selv i et ”norsk fellesskap” som har de ”riktige og sanne” verdier og holdninger. Deres forskjellighet vil da i større grad framtre som motsetning til det ”norske”, med større skepsis til atferd og holdninger som framtrer. Er atferden til en afghansk ungdom provoserende, slik atferd hos ungdom i utvikling mellom barn og voksen kan være, kan det komme til å forsterke vår skepsis (holdninger) til ikke-vestlige kulturer

generelt, dersom samfunnet allerede har befestet kulturen deres som veldig fremmed – en slags ”motsetning” til vår norske kultur. Opplevs denne fremmedgjøringen som en slags stempling ut ifra etnisk kulturbakgrunn, slik H. Becker beskriver i boka *Outsiders*, påvirker det også identiteten til den som stemples, ved at den fremmedgjorte tar opp i seg det bildet andre har; en avviker i forhold til det ”norske”. Avvik er kun sosialt konstruert, sier Becker – det dreier seg ikke om hvorvidt handlinger er avvikende, men hvordan andre reagerer og stempler grupper og individer som avvik (Becker, 1973).

Som innvandrere kjenner de unge flyktningene fra før av et utenforskap til det norske samfunnet. Bjørge mener at jo mer Vi/de-relasjoner blir tydeliggjort i et samfunn, desto mindre fristilling fra egen bakgrunn. Fremmedgjøring ut ifra sin ikke-vestlige eller afghanske kulturbakgrunn, kan dermed føre til sterkere gruppetilhørighet til egen etnisk gruppe, hvor de unge afghanerne kan kjenne anerkjennelse og tilhørighet og skape seg en identitet og verdighet ut ifra andre premisser enn å bli god ”norsk” borger. En undersøkelse gjort blant afghanere i to kommuner på Nord-Vestlandet viste også at det var naturlig for enslige afghanere å organisere seg sammen med andre familier etter et storfamiliemønster (Landinfo og UDI, 2007).

Får Vi/de-relasjoner utvikle seg til utstøtingsmekanismer, kan kulturelle motsetninger også skape risikosoner i forhold til marginalisering (Becker, 1973).

Pushfaktorer som ”dytter fra seg” fremmedgjorte grupper, er også sterkt til stede i samfunn med tydelige vi/de-relasjoner. Mens man kan si at pullfaktorer var det som ”trakk til seg” de afghanske ungdommene da de emigrerte mot Europa og Norge (Bjørge et al, 2001).

5.2 Berger og Luckmanns internalisering

Det er gjennom å introdusere begrepene eksternalisering, objektivisering og internalisering at Berger og Luckmann ønsker å forene mikro- og makronivåene i samfunnet. De forklarer individets dialektiske forhold til samfunnet og hvordan prosessene skjer, og noen av begrepene kan belyse de afghanske ungdommenes integreringsprosess med bakgrunn i afghansk kultur og samfunn. Berger og Luckmann beskriver virkeligheten som samfunnsskapt. Forståelse av virkeligheten er bygd opp gjennom sosiale prosesser. Oppbygningen, eller hvordan vi konstruerer en virkelighetsforståelse, skjer gjennom en sosial interaksjon – enten gjennom personlig eller symbolsk interaksjon. Den sosiale konstruksjon

av virkeligheten er en dialektisk prosess hvor mennesket både er medskaper og produkt av sin sosiale virkelighet (Berger og Luckmann, 2011).

Når de afghanske ungdommene skal lære språket, må de også lære de felles forestillingene og forståelsene som ligger bak uttrykk, begreper og symboler. Berger og Luckmann forklarer hvordan virkeligheten, også uttrykk og begreper, er skapt, opprettholdes og endres av oss - og hvordan enkeltmennesket blir samfunnsmedlem gjennom internalisering. Internaliseringen gir grunnlaget for å forstå medmennesker og verden som en meningsfylt og sosial virkelighet.

De unge afghanske flyktingene som kommer fra en annen virkelighet enn den norske, har på samme måte internalisert afghansk kultur, språk, normer osv. – og har således andre perspektiver på virkeligheten, andre symboler og begreper. Når disse ungdommene skal integrere seg i det norske samfunnet, forstå normer, lære språket og tilegne seg bruken av begreper, skjer mye av de samme prosessene før internalisering. Først skjer en eksternalisering, det at man gjør noe som andre ser. Deretter følger objektivisering ved at andre gjør det de har sett, og så opplever det som noe objektivt utenfor seg selv. I internaliseringen tar man det objektiverte opp i seg, og gjør det til sitt eget. Legitimering skjer når man forstår og aksepterer det, og kan stå for det, og ved reifisering blir virkeligheten tingliggjort som noe ”naturlig”. Disse prosessene skjer mellom de afghanske ungdommene, innenfor deres egen gruppe og mellom ungdommer og veiledere i bofellesskapet, eller andre i omgivelsene (Berger og Luckmann, 2011).

5.3 Individets etablerte virkelighet i møte med det nye

I samsvar med Anthony Giddens teorier beskriver Berger og Luckmann hvordan vi kommuniserer egne forestillinger og forventninger til hverandre og slik skaper, opprettholder og endrer vi virkeligheten, samfunn og begreper - ut ifra vårt eget perspektiv og ut fra egen etablerte (og internalisert) virkelighet. Når vi har behov for å formidle våre subjektive perspektiver på virkeligheten, avleires våre forestillinger om virkeligheten i språk og symboler. Noen avleiringer er personlige, mens andre er legitimerte felles forestillinger (Berger og Luckmann, 2011)

I språkinnlæringsprosessen skal den unge også internalisere forestillingene bak begreper, uten å ha den norske kulturbakgrunnen som ”katalysator”. I stedet har flyktingene en helt annen kulturbakgrunn og språk med tilhørende symboler og begreper som er internalisert fra barndommen. Hos den enkelte foregår hele tiden en indre dialog mellom det som allerede er

etablert som virkelighet og det nye - som skal sammenlignes, måles og passe inn for å internaliseres. Med store kulturforskjeller kan det bli konflikt mellom den etablerte virkelighet fra den primære sosialiseringen og påbyggingen av ny kunnskap. Slik som å servere reker til afghanske ungdommer – det er jo insekter! – får man høre. Internalisering av språket, med begreper, uttrykk og symboler, foregår både gjennom kognitiv læring og i formell eller uformell ”learning by doing”-prosess. Den sosialkonstruktivistiske filosofen og psykologen John Dewey (1859-1952) som står bak læringssynet learning-by-doing, mener at læring må erfares kontekstuellet gjennom sanselige opplevelser, samhandling og dialoger med andre. Det er derfor viktig for språkforståelsen og innlæringen at disse ungdommene som skal lære seg norsk, får mulighet til å delta sammen med norskspråklige jevnaldrende i skolen på et tidlig tidspunkt. Den uformelle omgangen er essensiell i språkutviklingen.

I stedet plasserer enkelte kommuner flyktninger på 15-16 år i voksenopplæringens lokaler og kan slik holde disse unge isolert fra annen norsk skoleungdom i opp til tre år – samtidig som kommunen mottar store midler til integrering (Imsen, 2005).

5.4 Skole i Afghanistan

Man kan si at skolen i Afghanistan har et behavioristisk syn på læring som bygger på et mekanisk-materialistisk menneskesyn som ser mennesket som et produkt (objekt) av ytre påvirkninger fra omgivelsene. Det behavioriske læringssynet gir en passiv læringsform som ikke tar hensyn til menneskers tankeevne og vilje til å påvirke. Menneskers atferd skal styres på samme måte som vi styrer en maskin, og læring er endring i atferd uten å ta med meningssammenhengen. Læringsteorien bygger på prinsippene i naturvitenskapen, der man tar utgangspunkt i det som kan måles og observeres.

Eleven sees altså som et passivt objekt som ikke selv kan ta ansvar eller løse problemer og som må ledes av ytre motivasjon gjennom belønning og straff. Det mekaniske menneskesyn stammer fra midten av 1800-tallet og den tidlige industrialiseringen med økt produktivitet og effektivitet hvor det naturvitenskaplige positivistiske forskningssyn dannet grunnlaget for vitenskaplig arbeid (Ebeling, Kästen og Otterup, 2014).

Med dette læringssynet i afghansk skole kommer de afghanske ungdommene inn i norske klasserom – selv om det er voksenopplæringen mange først møter. Læreren er snill, som en venn, opplever mange. Læreren dominerer ikke og straffer ikke, og det er lov til å sitte fremst på første rekke uten å måtte prestere gode resultater. De får også lov å prate med andre elever

om oppgaver, også samarbeide. Det som derimot er nytt og uvant, er selvstendige oppgaver hvor de skal vise egen refleksjon med argumentasjoner i tekster de skal skrive og analysere og tolke fortellinger i ulike sjangre. I tillegg oppfordres de til å komme med egne meninger og tanker. Dette er de fleste afghanske ungdommer lite vant med, siden det ikke er vanlig i afghansk skole (Ebeling, Kästen og Otterup, 2014).

5.5 Lovverk og regler i Norge

Enslige mindreårige flyktninger har rett til utdanning på lik linje med andre barn i Norge. Dette er regulert i artikkel 28 og 29 i FNs barnekonvensjon og inkorporert i norsk lov siden 2003. § 2-1 i Opplæringsloven (1998-07-17-6) slår fast at alle barn i opplæringspliktig alder, vanligvis 6-16 år, har rett og plikt til grunnskoleopplæring, også barn under ulovlig opphold. Slik er det ikke for ungdom i aldersgruppen 16-18 år som ikke har fått innvilget oppholdstillatelse. De har kun rett til undervisning i norsk og samfunnsfag. Opplæringsloven gir verken rett til grunnskoleopplæring eller videregående opplæring når oppholdet er uavklart. Det blir gitt et særskilt statstilskudd for grunnskoleopplæring for mindreårige over 16 år i de statlige mottakene, men det har vist seg å være utilstrekkelig. De unge over 16 år vil derfor få et dårligere opplæringstilbud før de har fått innvilget søknaden sin, enn de under 16 år. Når denne aldersgruppen bosettes i kommuner, får de undervisningstilbud for voksne ved voksenopplæringen, i mange tilfeller uten tilstrekkelig grunnskolebakgrunn (Eide, 2012).

5.6 Språklige minoriteter i grunnskolen

Morsmålsopplæring er opplæring i morsmålet til elever fra språklige minoriteter, mens tospråklig opplæring er opplæring der morsmålet til eleven benyttes i opplæringen. Med morsmål menes språk som brukes i dagligtale i hjemmet. Personer som har andre morsmål enn norsk og samisk, regnes som språklige minoriteter (Daugstad, 2008). I Norge skal alle innvandrere tilbys morsmålsundervisning i det offisielle språket til landet hvor eleven kommer fra. Det trenger ikke nødvendigvis være den enkeltes morsmål, noe som har vist seg å være problematisk for flere etniske grupper. For eksempel får pakistanske innvandrere morsmålsundervisning på Urdu siden dette er Pakistans offisielle språk, mens flesteparten av de pakistanske innvanderne i Norge har Punjabi som morsmål. Det samme problemet møter de afghanske ungdommene (Daugstad, 2008).

Afghanistan er et kulturelt sammensatt land, med mange etniske grupper, også med flere språk. Språkene Dari og Pashtu er i følge den nye afghanske grunnloven de to offentlige

språkene i Afghanistan. Disse er to forskjellige språk og de fleste afghanske ungdommer vil kun snakke ett av dem, selv om daritalende ofte kan forstå en del pashtu. Språkene er nært knyttet til etnisk identitet og det vil derfor være problematisk hvis pashtutalende får morsmålsundervisning på dari og motsatt. Dari er en variant av farsi og daritalende kan derfor i stor grad forstå farsi som snakkes i Iran. De daritalende afghanerne som reiser til Iran for å søke arbeid, har derfor en stor språklig fordel. Det er flest daritalende som kommer til Norge, noe som gjør seg gjeldende på språkopplæringsider på internett hvor ofte bare dari tilbys, mens pashtu mangler (Landinfo og UDI, 2007).

Kommunene har etter opplæringsloven ansvar for å gi særskilt opplæring i morsmål for elever fra språklige minoriteter. Derimot har ikke de over 18 år som får grunnskoleopplæring, krav på ordningen med morsmålsopplæring. For afghanske ungdommer som er analfabeter, det vil si at de mangler eller har svært lite skolegang fra Afghanistan, er dette med aldersbegrensning et problem. Mange vet ikke sin egen nøyaktige alder ved ankomst og registrering. I deres kultur er det vanlig å skrive fødselsdato og år inn i Koranen, siden offentlige registre mangler i deres område. Blir de etter alderstesting registrert i UDI som 16-17 år og deretter havner i et asylmottak i over ett år hvor kommunen ikke kan tilby for eksempel pashtu, så forsvinner mulighetene til morsmålsopplæring når de endelig bosettes videre på permanent basis. De har da verken morsmålet sitt i ryggen som kan gjøre det lettere å lære norsk, eller skoleferdigheter ellers. Mange av disse går også maksimal tid, som er tre år, i voksenopplæringen, isolert fra andre jevnaldrende ungdommer i ordinær skolegang. De får dermed ingen uformell sosial omgang med norsktalende - i stedet omgås de forskjellige språkgrupper i alle aldre i voksenopplæringen. Dersom motivasjonen for skole ikke har falt helt bort i løpet av årene i voksenopplæring, starter de etter hvert på videregående skole hvor skolen skal tilby særskilt norskopplæring og tospråklig fagopplæring på yrkesfaglinjene. Særskilt norskopplæring, med norsk som andrespråk omfatter både undervisning etter læreplanene for norsk som andrespråk, og andre tilbud om opplæring i norsk. Hensikten er å sikre disse elevene språkopplæring slik at de får tilstrekkelige språkferdigheter til å kunne følge skolens ordinære undervisningsopplegg (Daugstad, 2008).

Undersøkelser fra 2007 viser at det er store forskjeller mellom fylkene når det gjelder antall elever som får særskilt norsk opplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Av Oslos 53 800 grunnskolelever fikk 23 prosent særskilt norskopplæring og 2 prosent fikk morsmålsopplæring og 8 prosent fikk tospråklig fagopplæring. I Akershus er andelene som får

særskilt norskopplæring er lav, sammenlignet med Oslo, samtidig som Akershus er fylket med flest grunnskoleelever. Av ca 73 400 elever fikk 5 prosent sær skilt norskopplæring, mens under 1 prosent fikk morsmålsundervisning, og 3 prosent fikk tospråklig fagopplæring (Daugstad, 2008).

5.7 Hvordan går det på skolen?

Som nevnt i innledningen, er frafallprosenten i videregående skole høyest blant innvandrere, spesielt for guttene. En faktor som i stor grad gjelder enslige flyktninger, er at de ofte har en jobb ved siden av skolen som er viktig kilde til ekstra inntekt. Ofte står familien i økonomisk gjeld til smuglere som har bistått deler av fluktruten, og guttene har dermed økonomiske forpliktelser til familien. Dette gjør at mange ønsker å skaffe seg en jobb og inntekt så raskt som mulig. Statistisk Sentralbyrå (SSB) publiserte i 2011 statistikk over gjennomføring av videregående utdanning. Tallene for hele 2006-kullet viste at 69 % av alle elever fullførte videregående skole i løpet av fem år, mens blant minortitetsspråklige gjennomførte bare halvparten videregående skole i løpet av fem år.

Regjeringens Handlingsplan for Integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen viser til den dårlige utviklingen når det gjelder grunnopplæringen for innvandrerelevener. Av de som kom til Norge da de var 16 år, hadde bare 31,5 prosent fullført og bestått videregående skole blant de som var mellom 20 og 30 år i 2008. Av de som er 20 år, var det kun 5 prosent som hadde fullført og bestått, mens 57 prosent av 27-åringene hadde fullført og bestått videregående skole (St.prp. nr.1 2007-2008). I Kunnskapsdepartementets nye læreplaner for elever som ikke følger den ordinære læreplanen for opplæring i norsk og morsmål i 2007, satses det også på å bedre språkopplæringen og øke kompetansen blant ansatte om tospråklig utvikling og flerkulturelle spørsmål.

5.8 Framtidsvalg og kulturbakgrunn

Etter videregående skole kan de afghanske ungdommene enten få studiekompetanse med tilgang til videre høgskole- og universitetsstudier, eller de kan få fag- eller svennebrev som kvalifiserer til yrker i arbeidslivet. Mange flyktninger har et ønske om å ta utdanning når de starter skolegangen, og de blir også oppfordret til det. Men etter hvert som læringsproblemene hopper seg opp på skolen og motivasjonen synker i takt med manglende mestringsopplevelser, blir disse ungdommenes framtidsplanlegging alt mer kortsiktig. For økonomisk trygghet kan

også oppleves idet ungdommene kommer i arbeid og får inntekt. Mange viser da at de har verdisyn som kan ligne ”bygdegutten” som heller ikke tar utdanning, blant annet fordi lokale tradisjonelle verdier står sterkere. Vanligvis gir ikke ufaglært arbeid økonomisk trygghet på sikt, da det er stillinger med liten tilknytning til fagforeninger og de som først forsvinner ved større arbeidsledighet i arbeidsmarkedet. Ufaglært arbeid kan være veien til en økonomisk trygghet for bygdegutten som kan følge en fars fotspor inn i arbeidslivet og har vokst opp med røtter i bydge- og familietradisjon. For afghanske flyktninger gir ufaglært arbeid mest sannsynlig en kortvarig økonomisk trygghet som på sikt vil holde disse unge i en marginalisert posisjon i forhold til samfunnet.

5.9 Traumer og psykiske plager

Studier viser at minoritetsspråklige elever generelt har dårligere læringsutbytte. Forskning på barnemigranter har for det meste handlet om deres psykososiale situasjon og integrasjonsprosess. Forskere innenfor psykologi har påpekt at det er lite nyttig å fokusere på det vestlige traumekonseptet når man skal håndtere psykiske lidelser hos ikke-vestlige innvandrere. Kommunikasjonsproblemer oppstår mellom individer fra ulike kulturer når både verdisystemene og kodene er forskjellige. Sykdomsbilder framstilles med egne begreper ut ifra egen kulturbakgrunn, samtidig som det kan praktiseres andre behandlingsmåter innen Østens medisin (Eide, 2012).

Blant enslige mindreårige asylsøkere er depresjon og atferdsproblemer de hyppigst forekommende psykiske problemer (NOU 2011:14). Blant norsk ungdom har det vært vanlig å finne mer depresjon blant jenter enn blant gutter utover ungdomsårene, og skolenes helsesøsterfunksjon spiller en tilpasset rolle i det bildet. Det er derimot ikke slike kjønnsforskjeller blant lavrisikoungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Blant enslige mindreårige flyktninger er det heller flere gutter enn jenter som sliter med depresjon og atferdsproblemer, og det er målt at ca 50 % oppgir så høy symptombelastning at det sannsynligvis går utover daglige aktiviteter. I følge NOU-utredningen i 2011 skal det satses på å kunne gripe tak i disse problemene så tidlig som mulig, ved at det skal settes fokus på utsatte innvandrersgruppers fysiske og psykiske helse på et tidlig tidspunkt (NOU 2011: 14). Mange ungdommer opplever posttraumatisk stressyndrom (PTSD) som utvikles når barnets tidligere traumatiske opplevelser ikke får noen reaksjon eller utløp gjennom språk, at barnet ikke får satt ord på vonde opplevelser. I stedet blir hendelsene liggende i barnet som et smertefullt minne. PTSD beskrives som gjenopplevelser, overspenhet og unnvikelser. Angst

og depresjon forekommer ofte og mange unge flyktninger uttrykker selv at de ikke får sove, har vondt i magen eller i hodet, har vanskeligheter med å spise og har slitsomme tanker. Over tid har det vist seg at disse barna har økt risiko for framtidige sjukdommer, sier Otterup (Ebeling, Kästen og Otterup, 2014).

PTSD påvirker også barnets innlærings- og konsentrasjonsevne på flere måter.

Et vanlig symptom er også at de har vanskeligheter med å huske tidspunkter og avtalte møter, og er altså ikke tegn på slurv eller uinteresse. Bekymringer for familiemedlemmer og at de er adskilt fra dem, forverrer også konsentrasjonsproblemene, og mange sier at disse vonde tankene kommer når de skal sitte stille og jobbe med selvstendige oppgaver (Ebeling, Kästen og Otterup, 2014).

Ensomhet er et av hovedtemaene som går igjen i samtalene med de enslige mindreårige asylsøkere, viser rapporten Ungkul – ungdom, kultur og mestring fra Folkehelseinstituttet i 2008 (Oppedal, 2008). 75 % av de enslige mindreårige asylsøkerne i undersøkelsen, meldte fra at de følte seg ensomme. Et fellestrekk ved deres situasjon er mange brudd på relasjoner og tap av nære tilknytningspersoner. Rapporten viser til at en av de viktigste oppgavene til de enslige mindreårige asylsøkerne i denne fasen, er å ta opp igjen kontakten med familie og venner i utlandet og å etablere nye sosiale nettverk i Norge (Oppedal, Jensen, Seglem, 2008).

Det er mange afghanske ungdommer som gjør nettopp dette siden deres relasjon til familien er viktig på flere måter. De er først og fremst viktige bidragsyttere til familiens hushold og levekår, men også fordi det ofte er familien som står bak finansieringen av flukten. Dermed vil familien også forvente, eventuelt legge press på, økonomiske bidrag. Relasjonen til storfamilien vil dermed påvirke flyktingenes tilpassingsstrategier her i Norge. Mange kan komme i et krysspress der de må veie storfamiliens behov i hjemlandet opp i mot egen økonomisk tilpassing i Norge. Flerkulturell kompetanse hos helsearbeidere og veiledere, samt grunnleggende systemforståelse, kjennskap til det norske samfunnet, er i så måte viktige tiltak (NOU 2011: 14).

Det er viktig og ikke kun se unge flyktninger som ofre, selv om de ofte blir konstruert som det. Ungdom på flukt er også aktive agenter i eget liv og fagfolk etterlyser forskning som

fokuserer på de strukturelle betingelsene som enslige mindreårige flyktninger lever under i mottakslandet, slik som rasisme, sosial ekskludering og makt (St.prp. nr.1 2007-2008).

Å opparbeide ungdommenes bevissthet om egne ressurser, både etniske og personlige, er svært viktig, siden mange opplever at de er ressursvake eller har en underlegen posisjon i forhold til norsk ungdom på skolen. Med større bevissthet om den kunnskapen og de erfaringene de har med seg fra eget land, kan de utvikle et bedre selvbilde og større selvtillit (Ebeling og Otterup, 2014).

6 Avslutning

Ut ifra et sosiologisk perspektiv har jeg med denne oppgaven forsøkt å gi et lite innblikk i noen utfordringer som møter mange afghanske ungdommer som kommer alene til Norge. Disse unge kommer fra et tradisjonelt samfunn som står i sterk kontrast til vårt eget, og dette har jeg også vektlagt i oppgaven. På samme måte som ungdommer i Norge er formet av den norske kulturen i et moderne vestlig samfunn, bærer også disse afghanske ungdommene i seg den afghanske kulturen med tilhørende verdier og normer. Gjennom beskrivelser av afghansk og norsk samfunn og kultur, har jeg forsøkt å synliggjøre elementer som står i sterk kontrast til hverandre, og som kan utfordre unge afghanere når de skal skape seg et liv i den vestlige moderniteten.

Samtidig har disse ungdommene samlet transformative kapasiteter fra en risikofylt migrasjonsprosess og er som Ian Goldin sier, ”overlevende” med evne til å tilpasse seg uten å miste ”krigeren og poeten” i seg. Avgjørelsene om å reise krever ekstrem modighet fra disse unge. Som Ian Goldin minner alle om, er dette spesielle mennesker på flere måter; i mottakerlandene de kommer til sees de på som unntak og spesielle. Samtidig er det nettopp det de er - for disse unge er risikotakere og modige mennesker som tar ut på lange reiser alene, ikke som turistene, men som ”overlevende” på vegne av sine kjære for å hjelpe familien og seg selv til et bedre liv.

Litteraturliste:

Bøker

Ebeling, Gilda Kästen og Tore Otterup (2014). *En bra början - mottagande och introduktion av nyanlända elever.*

Eide, Ketil (2012). *Barn på flukt - Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Imsen, Gunn (2005). *Elevens verden. Innføring i pedagogisk psykologi.* Oslo: Universitetsforlaget.

Rapporter og offentlige utredninger:

Aalandslid, Vebjørn og Anette Walstad Enes (2012). *Enslige mindreårige flyktninger i arbeid og utdanning.* Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Daugstad, Gunnlaug (2008) Innvandring og innvandrere 2008, Statistiske analyser nr. 103. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Eide, K. og Brock, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer.* Regionsenter for barn og unges psykiske helse, region øst og sør.

Landinfo og UDI (2007). *Integreringsrettet landkunnskap om Afghanistan.* Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon. Afghanistan. Hentet 20.april, 2014, fra nettsiden: http://www.landinfo.no/asset/103/1/103_1.pdf

NOU 2011: 14 (2011). *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak.* Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning. Oslo:2011

Oppedal, B., Jensen, L. og Seglem K. B. (2008). Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine. UngKul

SFO (2012). *Barnas egne erfaringer fra bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige flyktninger i Drammen kommune: En evaluering av perioden 2002–2012.* Et samarbeid mellom høgskolen i Telemark og Senter for oppvekst i Drammen kommune 2012.

St.prp. nr.1 (2007-2008) Vedlegg. *Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen – styrket innsats 2008. Mål for inkludering - Statsbudsjettet 2008.*

UDI (2014). *Retningslinjer for arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere i ankomstfasen.* Utlendingsdirektoratets regelverk. Hentet 25.mai 2014.

<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2005-049/>

Fra pensum:

Becker, H. (1973). *Outsiders.* New York: The Free Press

Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (2011). *Den samfunnsskapte virkelighet.* 5.opplag
Bergen:Fagbokforlaget.

Bjørge et al (2001). *Generalisert hat – polariserte fellesskap: om konflikter mellom ungdoms-miljøer i en norsk by.* Sogndal:NIBRs PLUSS-serie

Giddens, A. (1997). *Modernitet og selvidentitet,* København: Reitzels Forlag.

Goldin, Ian, Geoffrey Cameron og Meera Balarajan(2011). *Exceptional People: How Migration Shaped our World and Will Define our Future.* Princeton University Press, Princeton, 2011.

Martinussen, W. (2008). *Samfunnsliv : Innføring i sosiologiske tenkemåter.* Universitetsforlaget.

Trondman, M. og Bunar, N med flere (2001). *Varken ung eller vuxen.* Stockholm: Atlas